

A reménytelen Petőfi

Petőfi Sándor fölhasználható valamennyi rendszer ellen, de nem használható fel egyik rendszer mellett sem. Az ellenzék számára mindig rendelkezésre áll a zászlaja, a rendszer állományőrzőinek marad a kínos kanonizálási vagy kánonőrzési kötelezettség, mivel a költőt a formátuma és a hozzá kötődő hagyomány, a „nemzeti költő”, pláne „legnagyobb nemzeti költőnk” márkajelzése nem engedi kiszabadítani az intézményesített, a közintézményesített kánonból.

Így alakult ki az a helyzet, hogy a jelenkori érvényéből kiemelt, a múltba fojtott *Nemzeti dal*, az *Európa csendes, újra csendes* nem eshetett ki a kánonból és a tankönyvekből, eleven formájukban pedig az ellenzék eszközei voltak, és előadásukat, lemezen való publikálásukat a pártállam idején be kellett tiltani.

Petőfi azokban a rövid időszakokban volt még leginkább alkalmazható a hatalom számára, amikor az a hatalom és a rendszere épülőfélben volt. Így lehetett a kommunisták lobogója Petőfi 1948-ban, a diktatúrába vezető fordulat évében. Nem tartott ez sokáig, miként száz évvel azelőtt sem volt ő sokáig lobogó.

A politikai költészet egyébként is inkább a történelmi ideálalkotásra és a perfekcionista rendszer-, világ- és nemzetkritikára alkalmas eszköz, mintsem a politikai realizmus, a történelmi optimum szellemi platformjának kialakítására.

Mindez fokozottan igaz a romantikusokra, közülük is leginkább a

szabálytalan, ellentmondásos, radikális, idealista, fékezhetetlen agyvelejű és szenvedélyű Petőfi Sándorra, aki 1848–49-ben is mindig útban volt, és haló poraiban is ott maradt.

Petőfi rendszerideálja a totális szabadság és a totális egyenlőség volt. Ezt az állítást lehet leegyszerűsítésnek vélni, de igazából nincs mit leegyszerűsíteni, mert Petőfi társadalomideálja egyszerűen nem volt ennél bonyolultabb. „Mi célja a világnak? / Boldogság! s erre esz-köz? a szabadság!” Ennyi.

A Petőfi-teszt egyszerű: annak az felel meg, aki mer Petőfiről annyira szabadon gondolkodni és beszélni, amennyire ő a szólásszabadságot fontosnak tartotta. Nemcsak politikai és jogi, hanem emberi és szubjektív értelemben is. Petőfi sokszor tette magát alkalmatlanná, környezete életét nehezé, műveit pedig hol nagygyá, hol kisebbé azáltal, hogy a szókimondásban nem ismert mértéket.

Az ünnepélyes léggör, az ünnepi alkalmak nem a szókimondás barátai. Nagy dolgot cselekednek, akik a mostani Petőfi-évben szabadon szóló, problematizáló, tabukkal, közhelyekkel és közvélekedésekkel szemben kételyeket állító, a költő gyarlóságait természetesen kezelő írásokkal lépnek elő, ilyeneket inspirálnak és szerkesztenek össze.

Milbacher Róbert így szerkesztette meg a pécsi *Jelenkor* szeptemberi „Petőfi 200” számát. A Petőfi-kánont

dekonstruáló, Petőfit kanonizáló, mitologizáló, politikailag komfortosító, az éleket és tüskéket lecsiszoló utóéletét fölboncoló, ezen utóélet Pándi-korszakát felváltó Margócsy Istvánon kívül a lapszám valamenyny szerzője a Pándi utáni korszak embere. A legidősebb szerzők is fiatalok, középkorúak, középkorúak voltak még, amikor Pándi Pál meghalt.

Az összeállítás az utókorral kezdődik. Lövétei Lázár László versével, egy helyesírási hibákból álló Petőfi-empléktábla kikorrigálásával. Legalább egy tábla legyen, legalább nyelvtanilag korrekt. Idáig terjed a hatalom nélküli, renitens magyar nyelvismerek hatalma Petőfi intézményes megjelenítésének befolyásolására.

Ezután jelenik meg Petőfi kísértete Dragomán György novellájában. Barátosi Lénárth az 1930-as évek végétől írta és nyilatkozta sok helyen sokféle változatban, hogy ő évtizedekkel korábban találkozott Szibériában Petőfi strázsamesterének ősoceg unokájával (egy Dragomanovval...), aki megmutatta neki Petőfi üres sírját és rozsdás kardját, melyet ő őrzött meg. Dragomán a szibériai Petőfi legendáját mítosszá emeli. Petőfi sírja immáron nem azért üres, mert a feleségestül elköltözött költőre megsértődött strázsamester csupán jelképes emléksírt emelt neki, hanem azért, mert Petőfi kiszállott belőle, mint Jézus, csak ő nem fölfelé, hanem hazafelé indult. De nem érhetett oda. Szibériában járja a vidéket, ott bukkan föl időközönként túlvilági árnyalakja. Vagyis két világ között lebeg, mert a Földön nem jöhet el az ő világa, s a földi másvilágba bele nem törődhet. Az e világi lehetősé-

gekből kiszoruló Petőfi megérdemelten és szükségszerűen válik kísértő árnyalakká. A szabadság honának általa megtestesített ideálja a földi történelemből felemelkedik – realista módon – a kísértetvilágba.

Margócsy beköltözött Pálffy Albert pennájába, és így íródott általa Pálffy fiktív levele 1883-ból Jókai Mórhoz. Ebben Petőfi bensőséges barátja arról ír, mennyire kiveszett a magyar élet és irodalom lehetőségéből a korlátlan radikalizmusnak, a radikális korláttalanságnak az a távlat, amely benne volt az életükben, a Tízek Társaságának potenciáljában. Margócsy-Pálffy szerint Jókai maradt egyedül, aki „Petőfinek poétikai (nemegyszer szemtelen) korlátlanságát nemcsak hogy komolyan vetted, hanem máig képviseled is”. Ellenben Jókai szemére veti, hogy ő, Petőfi művének egyetlen avatott folytatója a politikai átértékelésben nagyon elvetette a sulykot. Hogy Petőfi „elismerné ezt a hajdanában akasztani kívánt királyt? Ezt azért egyikünk sem hinné el, holott mára, Isten nagyobb dicsőségére, mindannyian kiegyeztünk a kiegyeznivalókkal...” Vagyis senki nem hinné el egykori társai közül, hogy Petőfi létezhetne a kiegyezés utáni közéletben, hogy kiegyezett volna az ahhoz szükséges kiegyeznivalókkal.

Pálffy-Margócsy is kiveti őt abból a korból, mely őt oly magas polcra kanonizálta. „Hiszen mára már a múlt (is) kodifikálva lett: központi intézmények szónoklata zeng arról, mi történt volt, s mit hogyan kell értelmezni. Ma már nem magánemberek vélekednek, hanem intézmények... s ami a legfontosabb: a hivatalossá vált kritikai és történeti vélemény

béhatol az iskolába, a gimnáziumokba, az egyetemre – amit az irodalomról gondolni lehet, az ma már nem olvasói tapasztalat és vélemény, hanem tananyag, amit tudni muszáj, nem pedig érezni illenék: fátókú tanárok oktatják, milyenek kell lennie a szerelmi költészetnek, s beszart filiszterek magyarázzák ismételve a walesi bárdok tanúságtételét.”

Margócsy Pálffyja szenvedélyes, szélsőséges irodalmat akar, „amely nem ijed meg az illedelem dekórumának parancsaitól, vállaltuk a bűn jelenlétét az irodalomban... a szagatott, nem pedig óvatos és jámbor lelkek irodalmát preferáltuk”. A *János vitéz* sem úszta meg: „még a népmeseként tolerált János vitéz tündérországa sem kapta meg igazságos interpretációját; s ha megérjük – én biztosan nem, de Te még megérheted –, megszületik majd a *János vitéz*nek oly felfogása is, amely Tündérország helyett hazarendeli Jancsiékat a megbízható, derekas magyar faluba”.

Nem nagyon elegáns, ha az idegen tollba bújt kései irodalomtörténész a beválás utánról visszalépve merészen megjósoltatja a számára már ismert fejleményt, de kétségtelen, hogy a közoktatásilag a gyerekkorba rekesztett, infantilizált *János vitéz* adekvát formája született meg Kacsóh Pongrác, Bakonyi Károly és Heltai Jenő kommersz népszínművével. A *János vitéz* azáltal, hogy a még nem is serdülő gyerekek számára tették kötelező olvasmánnyá, az értő befogadáshoz felnőttek számára gyakorlatilag megsemmisítették. Számomra is azonosították a világfájdalmas remekművet a népies giccsel, amikor ötödikes korban a kötelező olvasmányt összekötötték

az Erkel Színház meglátogatásával, ahol a hatvanéves Sárdy János adta az ifjú vitézt. (Z. Kovács Zoltán is ír a lapban fontos sorokat a *János vitéz* kiskorúsításáról.)

A *János vitéz* tele van olyan dilemmákkal, amelyek serdülőkortól föflelé ragadhatnak meg a szellemet és rendíthetnék meg a lelket.

Az első ének, amelyet tízéves gyerekeknek kellett kívülről megtanulni, egy abbahagyni nem tudott, természetesen házasságon kívüli szeretkezésről szól. Hiába mondja és gondolja a juhászbojtár, hogy „a csókot, ölelést mindjárt elvégzem én”, eltartott az a nap delelőjétől a nyári alkonyatig, amibe azért több numera belefér. (Az apostolban is megszentetlen vadházasságban paráználkodik Szilveszter a párjával.) Egy munkával teljesen és szigorúan kitöltött szegényparaszti életben a magánéletnek, az örömevnek helye nincs. Aki csinál magának, súlyosan megbontja az élet rendjét, felelőtlennek bizonyul, végzetes kárt okoz. Arra a szerelmes délutánra rámegegy két élet. Illetve sok.

Iluskát a mostohája lekurvazza, amely minősítés egyébként meg is felel a paráználkodást tiltó zsidó-keresztény parancsolatnak. Jancsi visszakurvazza a mostohát, és megfenyegeti a háza felgyújtásával, mert Iluska sorsa lényegében attól függ, hogy a szeretője elég erős-e, elszánt-e ahhoz, hogy a mostohát fizikailag, az erőszak fenyegetésével sakkban tartsa. Az életadó, örömadó könnyelműséggel Jancsi Iluskát is elveszejt, mert halálos kiszolgáltatottságban hagyja őt magára.

Iluskát – a nyilván csökkent munkaképességű – mostohája nem véletlenül hajszolja munkára, zsák-

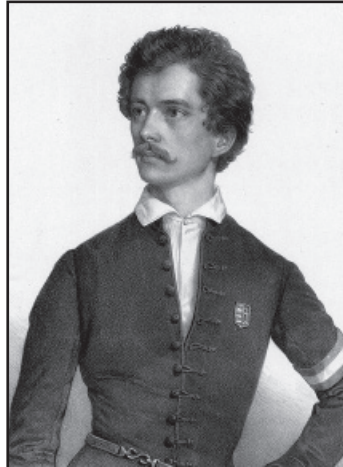
mányolja ki. Szegény emberek megélhetésének feltétele a kizsákmányolt munkaerejük volt. A mostoha rendelkezésére egyetlen kizsákmányolható munkaerő állott. Iluska halála után a mostoha koldusbotra jutott.

Az életnek ama kis szerelmes kilendülése után nem volt többé életkilátás. A halál perspektívája uralja azt a meseféle történetet. Iluska helyben maradva tehetetlenül sodródik a halálba, Jancsi pedig mindenhol a halált keresi. És ez már a búcsúzás híres hasonlataiban, a száraz kóróban, a tört virágban is benne van.

Jancsiból tömeggyilkos lesz. Tömeggyilkosok tömeggyilkosa. Először a zsványokat szánja borzalmas tűzhalálra. Azzal az erkölccsel, amellyel összefér gyilkosok önvédelmi legyilkolása, nem fér össze annak az egyetlen lehetőségnek a megragadása, amellyel kiemelhetné magát a szabadsággal és szerelemmel összeférhetetlen létből és kedvesét a halálos kiszolgáltatottságból. Jancsi etikai maximalizmussával legyőzi az emberi élet lehetőségének kísértését: nem nyúl a rablott pénzhez, amelynek töredékéből is megalapozhatná kettejük boldog életét.

A magyar sereg vezére azzal szembesíti Jancsit, hogy öldökölni mennek, az lenne Jancsi dolga is, ha velük tart. „Hát hisz akkor én meg még jobban szeretném, / Ha magamat lóra, nyeregbe vethetném; / Mert ha

én nem ölok, engem öl meg a bú, / Nagyon kívánt dolog nekem a háború.” A sereg kedvét leli a csatában, Jánossal az élükön egyetlen hírvívó kivételével lemészárolják az immáron legyőzött, menekülő törököket. Foglyot nem ejtenek.

Petőfi 200 – A Jelenkor összeállítás, 2023 szeptember.

Valahogy a boldog földi életbe vezető második lehetőség eltűnése, a francia királytól kapott kincs elvesztése sem rendíti meg a hőst. „Nem gondolt vele, hogy kincsét elvesztette, / Csakhogy el nem veszett a kincsel élete.”

A magyar falunak a Tündérországból elvonó, ellenállhatatlan vonzása csak a népszínműben létezik, a János vitézben csak az ellenkezője. Kukorica Jancsi számára csak

Iluska volt, János vitéz számára csak Iluska lett volna az egyetlen vonzerő a faluban, amelyben egyébként minden ellenséges volt Kukorica Jancsi számára, és idegen lett János vitéz számára. Bagóféle barátnak nyoma sem volt.

A hazatérés értelmetlensége után ismét öldöklések sora következik. Az óriásoké, a boszorkányoké, Tündérország határőreié. A túlélés egyetlen lehetősége az öldöklés. A halál alternatívája a halál. De a gyilkosságok sorozatával megnyert életnek sincs értéke. János vitéz éppen eldobná magától az öldökléssel elnyert életet, amikor az a rózsza Iluskává változik, és a mese a legpesszimistább hepienddel zárul: a földi léten is, a mennyországban is kívül eső téren,

amelyről mint a boldogság világáról, társadalmáról semmi egyebet nem tudunk, mint azt, hogy a szerelem, a szerelmi gyönyör tölti ki. Nincs semmilyen, hogy úgy mondjuk, szociológiai tartalma, nincs benne semmilyen politikai állítás. Nem is tudjuk, mit jelent ott János vitéz királysága, mert nem merül föl semmi igazgatnivaló abban a világban.

Nem azért időztem a *János vitéz*-nél, mert feltételezem az olvasóról, hogy rászorul az emlékeztetésre, hanem azért, hogy érzékeltessem, mennyi dilemma, mennyi töprengeni- és viszonyulnivaló van felnőtt(ebb) emberek számára ebben a véres, komor mesében, ami a mű infantilizálásával elvész.

A kanonizáló iskolásítás két dolgot jelent. Egyrészt azonosulási követelményt az alkotóval, másrészt az alkotás azonosítását a kívánatos „eszmei mondanivalóval”. Mindkettő kizárja, hogy a mű kifejtse hatását, megmutassa erejét az életünkben.

A Margócsy-Pálffy-levéletben föl is tétetik a kérdés: mi legyen az életmű azon „kétharmadával, amely sem nem népies, sem nem hősiés”, „mint ha egy népies költőhöz nem illenék olyasmis, hogy időnként eszébe is jut valami, gondolkodni kezd, s esetleg rossz kedvében”.

És még azt a kérdést is föltehetnénk, hogy mit jelent és mit ér a magyar „nemzeti költő”, pláne a „legnemzetibb költő” címkéje egy olyan országban, melyben a felszabadítandó lakosság valamivel több mint a fele nem is magyar.

Szécsi Noémi megírta a lánynak született Petőfi, vagyis Petrovics Mariska levelét, ki éppen megszülni készül ura, Arany János gyermekét.

A fiktív levél föltevése az, hogy Petőfi hordozza a nemek hagyományos munkamegosztására mint természeti törvényre vonatkozó meggyőződéseket, amelyekbe az alkotás nem férhet bele. Az életmű tehát csakis azért létezik, mert Petrovics István és Hruz Mária gyereke fiúnak született. Ha lánynak született volna, korholná magát, amiért nem elég jó asszony, üres óráiban regényt olvas, „dejszen ha tudnák hogy notákhöz költök verseket! Le se irom csak magamba citálok mikor teszem el a beföteket”. Felcsapna Bem táborába, ha Sándornak születik, „de leánynak teremtet az a magaságos s a hözöngő asszony a csodás természet méla tévedése, épen ojan mint férfi ki tüt fog vagy guzsalyát őrzi, tükörét bámulja és magát kendőzi, ahogy arany Jankóm állítja.” (*sic!* – a szerk.)

Pálffy Eszter Petőfi 1847-ben írt Szécsi Máriája kapcsán taglalja Petőfi viszonyát a nőiességhez és férfiassághoz. A radikális, forradalmár, egalitárius Petőfi *Szécsi Mária* tanúsága szerint (is) éppenséggel a hagyományos, antiegalitárius genderfelfogás képviselője Arannyal együtt, és Szécsi Máriáról írván mindketten azt a folyamatot ábrázolják, amelyben Murány úrnője „a férfiaszkodó szerepet elhagyva végül visszatér nőiségének körébe, úgynevezett »természetes hivatásához«.” A Szécsi Mária is azzal zárul, hogy a történet krónikása úgy tesz, mint János vitéz: „Letörtem egy rózsát s magammal hoztam őt... / Talán a szép asszony szíve porából nőtt.” Előtte azonban teljes mértékben visszaigazolja a jó útra tért várúrnő Petrovics Mariska vélekedését: „Mert csak szerep s nem más az asszonyvitézség, /

Elhagyom a csata terét, a színpadot;
/ A kardot, a páncélt nem nekünk
készíték, / Szégyenlem, hogy velem
zem kontárkodott, / Fölveszlek, sze-
relem eldobott rózsája, / Asszonyok
fegyvere, királyi pálcája.”

Pálfy Eszter bőségesen idézi azo-
kat az értelmezéseket, amelyek
szerint a *Szécsi Máriával* Petőfi a
feleségének is üzent. Miközben töb-
bek között Szendrey Júlia autonóm
személyisége, a női szerepek kor-
látain túllépő bátorsága fogta meg
Petőfit, aggasztotta is őt felesége
öntörvényűsége házasságuk harmó-
niája szempontjából. Kerényi Ferenc
idéződik itt: „Petőfi már július-au-
gusztusban (1847-ben – R. S.) tisztá-
ban volt azzal, hogy azok az apróbb
személyiségvonások (konokság az
alapkérdésekben, szeszélyesség az
apróbb ügyekben), amelyek eddig
Júlia részéről szerelmi szabadság-
harcuk sikerét hozták, a továbbiak-
ban házassági konfliktusok forrásai
lehetnek.”

Isten tudja, mi lett volna ennek
a házasságnak a sorsa, ha Petőfi
életben marad, a szivarozó, sokszor
„férfiasan” viselkedő, öltözködő, tár-
salkodó Szendrey Júlia pedig – aki
Petrovics Mariskával ellentétben
leírta a verseit – olyan marad, mint
amilyen maradt is Petőfi halála után,
kivívva az utókor mély ellenszenvét.

„A Petőfi-versek »természetesse-
ge«, törőlmetszett eredeti népiessé-
ge olyan erőteljes szövegértelmező
gesztusok, amelyek a korai Petőfi-
receptió óta szervezik a versek
értelmezését és befogadását” – írja
Kucserka Zsófia, aki viszont az in-
dividuum autonómiájának, önazo-
nosságának igényét emeli ki Petőfi
szerelmi költészetében. Elemezvén
többek között a *Megúnt rabságot*,

amelyben a szerelem „megszelídi-
ti, domesztikálja az eredetileg vad
és szilaj beszélőt”, megfosztja öna-
zonosságától, autonómiájától, és „a
vers lezárása az önanonossághoz
való visszatérést szabadságként ér-
telmezi, míg a szerelem az egyén
számára az önanonosság elvesztésé-
vel fenyegető rabság”. *Az én szerel-
mem...* viszont „arról a szerelemkon-
cepcióról szól, amely nem számolja
fel a beszélő önanonosságát, hanem
amelyben kiteljesedhet a maga vad,
szilaj, szabad én-je.”

Az a szilaj szabadság, amely oly
vonzó és aggasztó volt Petőfi szemé-
ben Szendrey Júlia esetében.

Szabó T. Anna remek szerelmes
verseket írt Petőfihez a költő éle-
tében szereplő személyek nevében.
Prielle Kornélia, akinek kedvéért
Petőfi majdnem elhagyta Júliát,
különösen szép, fűtött, érzéki ver-
set kap Szabó T. Annától: „Mohó és
forró minden ölelésed, / halálvággyal
rokon, / tépnél, de inkább vársz, és
kérve kéred, / én édes dalnokom. //
Kerti pad, hol nyögdelvén az estben
/ vágyódón átfonom / nagy lelkedet e
sovány testben, / én édes dalnokom.”

„Kertbeny Károly” mesteri ver-
sekben vallja és rejti vállalhatatlan,
mégis vállalt szerelmét: „Te meg-
emésztő kínom / nem sejtethed soha,
/ én hallgatok, és bírom, / s van en-
nek jó oka.”

A fölöttébb kalandos és hányatott
életű Kertbeny úgy volt a legelső-
k között, akik a homoszexuálisok jo-
gaiért felléptek – maga a szó is tőle
származik –, hogy közben a saját
homoszexualitását még ő sem ismer-
te el soha.

Bizonyára véletlen, de a szerelem-
mel kapcsolatos valamennyi írás
szerzője nő, az összes többié férfi.

Owaimer Olivér megpróbálja rekonstruálni, milyen per, milyen ítélet fenyegette volna Petőfit, ha túléli a szabadságharcot, és elfogják. Azt állítja, hogy annak a képzeletbeli pernek az ötletét gondolja tovább, amelyet Fekete Sándor „játszott le” akkor, amikor Owaimer még nem is élt (*Új Tükör*, 1987. április 5.), és a dolgozat címét is tőle veszi át: *Petőfi elmaradt pere*.

Nos, az átvétel jogosulatlan. Az ifjú Owaimer egészen mást tesz, mint az „aczélista-pándista” Fekete Sándor.

Feketénél olyan perről volt szó, amely bizvást lejátszódhatott volna Petőfi életében. Ferdinánd király 1848 májusában felszólította István nádort, hogy indítson eljárást Petőfi ellen *A királyokhoz* című verse miatt. A nádor átiratot intézett Deák Ferenc igazságügy-miniszterhez, aki az eljárást elszabotálta. Fekete ironikus formában megírta, hogy a forradalom szellemével ellentétes bürokrata, reakciós ügyészek milyen vádiratot állítottak volna össze, amelyből 15 éves börtönbüntetés is kijöhetett volna. A lényeg azonban az, hogy Feketénél Petőfi verse képviseli a forradalom autentikus szellemét: „A kinyomtatott vers persze járta a maga útját, valóságos költészeti háború keletkezett körötte (már amennyiben Petőfi ősreakciós támadóinak tákolmányait költeményeknek nevezhetjük)...”

Owaimer viszont ragaszkodik az ezzel ellentétes valósághoz: miközben a *Nemzeti dal* igen népszerű volt, a *Dicsőséges nagyurak* már sokkal kevésbé, azt a Pilvax-kör is túlzónak találta, *A királyokhoz* című republikánus és felségellenes „röpiratköltemény” azonban kifejezetten népszerűtlen volt. A „nép” ugyanis nem

volt republikánus. Petőfi nem a forradalom „igazi” szellemét, hanem a szélsőséget képviselte. Politikusként is, katonaként is többet ártott, mint használt, amint az Owaimer tanulmányából is kiviláglik. Petőfi felfogása akkoriban is túl volt minden reális lehetőségen. Ami költői minőségének nem ártott egyáltalán, miként Jókai, Arany, Vörösmarty műveinek sem ártott, hogy jóval mérsékeltebbek voltak Petőfinél. Nincs összefüggés az irodalmi teljesítmény és a politikai ítélőképesség között.

A tanulmányból kiderül, hogy nem lett volna kizárható Petőfi esetében a halálbüntetés sem, a súlyos sáncfogság vagy a kényszer-sorozás kivált nem, és nem biztos, hogy ez utóbbiakat is túlélte volna.

Vaderna Gábor arról ír, hogy az általában tökéletesen elhibázottnak minősített Petőfi-drámának, a *Tigris és hiénának* lehet olyan olvasata, amely a Petőfi-kánonhoz ugyan nem illeszkedik, viszont van értelme. És ez az értelem éppen az értelmetlenség. A világ átláthatatlanságának, racionális módon való kezelhetetlenségének drámája lenne ez, amelyben az események motivátlansága, logikátlansága, homályossága nem fogyatékos, hanem világkép. A világ ilyen: homályos, értelmetlen. A darabban nincs „morális támpont”, mert olyan a világban sincs. Az egyetlen pozitív szereplő, a király, vak és tehetetlen. Bármi megtörténhet, tehát mindegy is, hogy a színpadon éppen mi történik meg.

Z. Kovács Zoltán *Az apostolról* értekezik. Az évtizedekkel Petőfi halála után megjelent verses regény a Petőfi-kánonban céltáblául meghagyott

mű. Azt lehet ideológiailag is, esztétikailag is (kvázi kanonikus) bírálat tárgyává tenni. Ellentétben a *János vitézzel*. Az *apostol* a hatályos Nemzeti Alaptantervben is ideológiai kifogás alá esik, mert Szilveszter a családjához sem, a néphez sem úgy viszonyul, ahogy kell, és reménytelen, magányos merényletben merül ki a lázadása, haszontalanul tékozolja el az életét.

Ez mind igaz, de Szilveszterre igaz, nem Petőfire. Nem a narrátorra, aki hol közelebb, hol távolabb áll a hőstől, és aki Szilveszternél sokkal pesszimistább. Oszlja a rendszer-, a király-, a papságellenes indulatait, mélységes azonosulással követi szenvedéseit, csak ami Szilveszter számára csalódás, az Petőfi számára evidencia. Z. Kovács azoknak az elemzéseknek a nyomában halad, amelyek „az életrajzi-pszichológizáló és az ideologikus-affirmatív megközelítéseken túl figyelmet fordítottak a mű poétikai sajátosságaira. Ez a váltás vezetett el a korábban hibaként azonosított vagy egyszerűen figyelmen kívül hagyott kettősségek, »dilemmák«, ellentmondások játékba hozásához az olvasásban.”

Amit Margócsy Pálffy maszkjában megírt az életmű „semmiképp sem népies kétharmadáról”, ahhoz illeszkedik Az *apostol*-konceptiója is, miszerint ez a mű „a népies imágó inverzeként vagy oppozíciójaként fogható fel”.

Az *apostolt* a „néppel” szemben a választásokon is vesztes, szorongó, hányódó, március magasából lecsúszó költő írta 1848 nyarán. Petőfi történelmi optimizmusa egy boldog és időtlen történelmi végállapotra vonatkozik, amely a meghatározatlan jövőben tűnik majd föl az emberiség

horizontján, mint a vulgármarxisták kommunizmusa. A jelenkori lehetőségek tekintetében, a személyes élet távlatában Petőfi mélységesen pesszimista. Ez a pesszimizmus legfeljebb 1848 rövid tavaszán törik meg, amikor már a belátható jövőben mondják el az unokák a hősi halált halt nagyapák szent neveit, s amikor már viszket a dicsőséges nagyurak nyaka. Egyébként marad a távoli „hamajd” a bőség kosara, a jognak asztala, a szellem napvilága tekintetében. Amúgy „Talán az élet munkáinkért, / Nem fog fizetni semmivel, / De a halál majd...”

Az apostolnak is ilyen a vörös farka: „Vénült, kihalt a szolganemzedék, / Új nemzedék jött, mely apáit / Arcpirulással említé s azoknál / Jobb akart lenni és az is lett. / Mert csak akarni kell...”

Ez a „Mert csak akarni kell” jelzi Petőfi végletes idealizmusát, amely objektív tényezőket nem, csak szubjektív gyarlóságokat és kiválóságokat ismer.

Olvassuk ezzel a szemmel ama híres szőlőszem-hasonlatot: „A szőlőszem kicsiny gyümölcs, / Egy nyár kell hozzá mégis, hogy megérjék. / A föld is egy gyümölcs, egy nagy gyümölcs, / S ha a kis szőlőszemnek egy nyár / Kell, hány nem kell e nagy gyümölcsnek, / Amíg megérik? Ez belékerül / Évezredek vagy tán évmilijomokba, / De bizonyára meg fog érni egykor, / És azután az emberek belőle / Világvégéig lakomázni fognak. / A szőlő a napsugaraktul érik; / Míg édes lett, hány napsugár / Lehelte rája élte melegét, / Hány százezer, hány miljom napsugár?... / A földet is sugárok érlelik, de / Ezek nem nap sugárai, hanem / Az emberek lelkei. / Minden nagy lélek egy

ilyen sugár, de / Csak a nagy lélek, s ez ritkán terem”.

Ez egy szélsőségesen individualista és elitista képzet, melyben népi aktivitásnak helye nincs. A nép a ritkán teremt, magányos, nagy emberek kisugárzásának passzív befogadója. Ezek a nagy emberek pedig mennek a maguk útján a néptől és a körülményektől függetlenül, és attól is függetlenül, hogy mi a látható, közvetlen hatása annak, amit tesznek. Függetlenül attól, hogy mi mibe kerül. Feláldozzák magukat, szeretteiket, hagyják a gyerekeket éhen veszni. Magányos fanatikusok.

Az *apostol* és a *János vitéz* nem áll olyan távol egymástól, mint vél-

nénk. Csak az utóbbiban kilépünk a földi történelemből, és megjelenik a jelenben egy sehol sincs világ. A hepiendnek éppúgy nincs köze mindahhoz, ami előtte történik, mint *Az apostol* zárórészének.

Petőfi képe nagyurakról, királyokról és papokról olyan sematikus, hogy a leglaposabb kommunista propaganda sem tehetne túl rajta: „Ahol pap emel szót, / Ott az igazság megfeszítetik. Az igazság szörnyethal ott. A pap / Minden szavára /egy ördög áll elé.”

Sokat kell Petőfin retusálni egy „keresztény nemzeti” kurzusban, míg kikanonizálják őt önmagából.

páratlan oldal

www.es.hu

IRODALMI ÉS POLITIKAI HETILAP

**Kattintson
a www.es.hu-ra!
SMS-sel is
előfizethet!**

PUBLICISZTIKA,
FEUILLETON,
PRÓZA, INTERJÚ,
VERS, VISSZHANG,
KÖNYVKRITIKA,
MŰBÍRÁLAT,
GALÉRIA